

نگاهی به زنان در تاریخ ایران

عزت الدوله و سرنوشتی که فراز و نشیب آن در تاریخ گم شد

محمدشاه قاجار را همسری بود به نام مهدعلیا که از وی صاحب دختری به نام ملک‌نساخانم شد. ملک‌نساخانم سال ۱۲۱۲ شمسی در دهکده کهنو از توابع اسکوی تبریز چشم به جهان گشود. چون شاهدخت بود، وی را ملک‌زاده‌خانم نیز صدا می‌زدند. از دیگر القاب وی عزت‌الدوله است. چون ناصرالدین‌شاه، برادر ملک‌زاده‌خانم، بر تخت سلطنت نشست، موجبات ازدواج خواهر با امیرکبیر را فراهم آورد. گرچه مادر با این پیوند مخالفت کرد، دست تقدیر ازدواج ملک‌زاده‌خانم با امیرکبیر را رقم زده بود. چنین شد که در ۲۷ بهمن سال ۱۲۲۷ شمسی، برابر با ۲۲ ربیع‌الاول ۱۲۶۵ هجری قمری، عزت‌الدوله، خواهر ناصرالدین‌شاه قاجار، پای سفره عقد امیرکبیر، صدراعظم دربار قاجار، نشست. از پیوند زناشویی بانو عزت‌الدوله با امیرکبیر دو دختر به نام‌های تاج‌الملوک و همدم‌الملوک چشم به جهان گشودند. عزت‌الدوله دل به وجود امیرکبیر بست و این دلدادگی، خود، موجب شد سرنوشتی تلخ برای بانو نوشته شود. مهدعلیا بسیار تلاش کرد جایگاه و منزلت امیرکبیر در منظر شاه نزول کند. این دسیسه‌چینی‌ها به آنجا ختم شد که امیرکبیر را از منصب صدارت عزل و به کاشان تبعید کردند. عزت‌الدوله که زندگی با همسر در کمال می‌دید، خود نیز بر خلاف میل شاه و مادر عمل کرد و با شوی خود همراه شد و در باغ فین کاشان سکنی گزیدند. با آنکه از دربار دور بودند، دل بانو ملک‌زاده آرام و قرار نگرفت و بیم آن داشت که بدخواهان به همسرش آسیب برسانند. به همین دلیل می‌کوشید در همه اوقات همسر خویش را همراهی کند تا وی تنها نباشد. او همچون زنی مسلمان با شوی خود رفتاری بزرگوارانه داشت. زندگی با امیر دلش چندان پایدار نماند تا آنکه روزی خبر آوردند قرار است دوباره شاه امیر را بر منصب صدارت نشاند و با دسیسه بسیار عزت‌الدوله را از امیر دور کردند. بانو پیش از دور شدن از همسر، خواست پیش از آمدن پیک شاهی و دیدن دستخط شاه از وی دور نشود اما امیر را فرشته مرگ ندا داده بود و پای ماندن نداشت. به قصد بر تن کردن لباس نورا می‌حمام شد و همان‌جا به قتل رسید. گویند امیر پیش از مرگ خواسته بود بار دیگر عزت‌الدوله را ببیند و به وی وصیت کند اما مانع از آن شدند و این چنین بانو ملک‌زاده‌خانم سوگوار همسر شد. پس از آن، بانو را راهی تهران کردند و طبق نقل‌های کنت دوگینو: بانوی سرگشته‌حال پای در دربار نهاد. چون چشمش به شاه افتاد، تمام بار غم دل را در اوج عصیانیت نثار شاه کرد. در همین زمان، همسر شیل، وزیر مختار انگلیس، به قصد ادای احترام به بانو، وی را ملاقات می‌کند و بانو شاهدخت محمدشاه را در لباس ماتمی ساده نه به رسم زنان دربار می‌بیند. جسد امیرکبیر را در همان کاشان به خاک سپرده بودند اما بانو عزت‌الدوله مقام کالبد همسر را در آنجا نمی‌بیند و جنازه را به کربلا منتقل می‌کند.

ظلم مادر به عزت‌الدوله پایان نمی‌گیرد و بعد از مدتی، در حالی که بانو هنوز لباس ماتم بر تن دارد، وی را به ازدواج با میرزا کاظم نظام‌الملک، پسر میرزا آقاخان نوری، وادار می‌کند. مذهب بانو شیعه بود و ارادتی خاص به امامزاده احمد داشت. به همین علت، وصیت کرد پس از مرگ، وی را در کنار آرامگاه امامزاده احمد واقع در محله حسن‌آباد شهر اصفهان به خاک بسپارند. سرنوشت دختران بانو نیز چنین بود که چون به سن ازدواج رسیدند، با خاندان قاجار وصلت کردند. تاج‌الملوک با مظفرالدین میرزا و همدم‌الملوک با مسعود میرزا ازدواج کرد.

شهربانو

آشنایی
۱۶ اسفند ۱۴۰۰
۴ شعبان ۱۴۴۳ شماره ۳۴۲۲

(۷)

واکاووی الگوی سوم زن مسلمان و جایگاه بانوان در همبستگی و رشد اخلاقی جامعه، در سخنان راهبردی رهبر معظم انقلاب

زن در مرکز تحولات جامعه ایستاده است

رهبر فرزانه انقلاب در اسفند ۹۱ مفهوم الگوی سوم زن مسلمان را این‌گونه تشریح کردند: شیر زنان انقلاب و دفاع مقدس نشان دادند که الگوی سوم نه زن شرقی و نه زن غربی است. زن مسلمان ایرانی تاریخ جدیدی را پیش چشم زنان جهان گشود و ثابت کرد که می‌توان زن بود عقیف و محجبه بود و در عین حال در متن و مرکز بود.

در بیان معظم‌له بارها مطالبی درباره نقش زنان و دفاع مقدس، جنگ نرم و جنگ سخت شنیده‌ایم. ایشان با تکرار، پیروزی مردان را در صحنه‌های مختلف در گرو حضور زنان دانسته‌اند. در سخنان ایشان، کلیدواژه‌هایی به این ویژگی وجود دارد:

نقش مادران و همسران شهدا را «عظمت نهفته» تعبیر می‌کنند و حضور ورزشکاران زن در سکوها و ورزشی را «سکوی غفت و افتخار» می‌نامند. به زنان خانه‌دار «افتخار و هویت زنانه» را تأکید می‌کنند. پیروزی در گرو زنان را نظر اسلام و نظام اسلامی می‌دانند و مادران و همسران شهدا را «شعله فروزان» و به عهده گرفتن نقش مقدس مادری را ارزشمندترین خدمت خطاب می‌کنند.

هم چنین در مقایسه زنان شرق و غرب، نقش زنان شرق را تاریخ‌سازی دانسته‌اند. ایشان در این میان، با ذکر شروطی، زن مسلمان را به عنوان الگویی سوم برای شناساندن نقش اصلی زنان به جامعه معرفی می‌کنند. از آنجا که نظام جمهوری اسلامی در صدد تمدن‌سازی اسلامی است، پیش زمینه این تمدن‌سازی معرفی الگوست. اکنون این پرسش مطرح می‌شود: آیا نمونه‌ای عینی برای الگوسازی و شروطی که رهبر معظم انقلاب فرمودند وجود دارد؟

حضرت فاطمه^(س) زنی است مورد قبول اهل تشیع و اهل تسنن، یاور حضرت علی^(ع)، بهترین همسر، و دارای بهترین خصایص سیاسی و اجتماعی. معظم‌له این‌طور می‌فرمایند: زن مسلمان زنی است که عقیف و شریف و محجبه و در مرکز تحولات است. با تمرکز هر سه شرط در بانوی دو عالم، شاهد هستیم محجبه بودن که از آثار وزین عقیف بودن است در کمالات ایشان بارز است.

نکته درخور ملاحظه زن شریف و در متن تحولات بودن است. این به چه معناست؟ «شریف» یک واژه عربی است. یعنی از افراد عادی برتر شمرده می‌شود. در روایات متعدد، شریف بودن حضرت زهرا^(س) به کرات شنیده می‌شود و در همه اعصار، جایگاه ویژه‌ای داشته است. نکته دوم در متن و مرکز تحولات بودن است. پاسخ این پرسش را رهبر معظم انقلاب این‌گونه می‌فرمایند: می‌توان سنگر خانواده را پاکیزه نگه داشت. پس مرکز یعنی خانه و خانواده. اگر این مرکز طیب باشد، نتیجه آن جامعه طیب خواهد بود و در آن جامعه، حق طلبی اتفاق خواهد افتاد.

همه این ویژگی‌ها را در حضرت زهرا^(س) می‌بینیم. ایشان با تربیت فرزندان پاکیزه و طیب قیام کرد. بنابراین می‌توان حضرت زهرا^(س) را به عنوان یک الگوی عینی به جامعه معرفی کرد. در عصر حاضر، در متون علمی سه الگو بیان می‌شود. الگوی اول خانواده‌گریزی است که بر اساس متون اسلامی، این الگودر جامعه اسلام کاملاً منتهی است. الگوی دوم خانه‌نشینی است. در روایات، فاصله زیادی وجود دارد و برخی‌ها با این تفاسیر، از زنان توقع خانه‌نشینی دارند. با این استنباط، از بروز و ظهور زنان جلوگیری می‌کنند. هرچند دلایلی متقن در این باره وجود دارد، آثار آن در برخورد با زنان موفق در جامعه اسلامی روشن است. الگوی سوم خانواده‌گرایی است: سنگر خانواده را پاکیزه نگه داشتن و در عرصه‌های سیاسی و اجتماعی، فتوحات بزرگ به ارمغان آوردن.

*مدیر مشارکت‌های بانوان حفظ ارزش‌های دفاع مقدس استان خراسان

